

Botanikdagar i Västerbotten

TEXT & FOTO: BARBRO RISBERG

I mitten av juli samlades ett femtiotal botanister från hela landet till Svenska Botaniska Föreningens botanikdagar. De äger varje år rum i något svenskt landskap och i år var det dags att utforska Västerbotten, med förläggning i den vackra och kulturellt intressanta kyrkstaden i Lövånger.

Lunchrast med storslagen utsikt vid Bjuröklubb.

Strandvial prydde sandstränderna, ibland i stora antal.

Gultätel är en vid Östersjön endemisk art.

Kärrvial växte på strandängar intill flador.

Västerbottens enda växtplats för ripbär finns alldeles intill Bjuröklubbs fyr.

Första dagen inleddes med ett besök i Bjuröklubbs naturreservat, ett namn som känns igen från sjöväderrapporten. Vi kom ner till kusten vid sandstranden Storsand, där de för miljön typiska arterna strandråg och strandvial växte. Snart vidtog en exponerad klapperstensstrand, utsatt för vattenståndsvariationer och isskav. Det märktes också på floran som hade många unika inslag. Närmast vattenbrynet stod det vackra och för Östersjön endemiska gräset gultätel på post. Det förekommer från Sörmland och norrut, och motsvarande kuststräcka på den finska sidan. Andra gräs vi såg var madrör och blåtätel, båda vanliga, hybriden mellan krypven och storven samt en avvikande form av rödsvingel som går under arbetsnamnet "bottenvikssvingel". Den senare är ännu inte vetenskapligt beskriven. Tågväxter som östersjötåg, salttåg och nordtåg fanns spritt och vi såg också tagelsäv och agnsäv. Arter som anpassat sig till den speciella miljön här är strandglim, klapperögontröst, klappermolke och grönlandsgåsört. En stor överraskning var strandstarr, en rödlistad art som är ovanlig i Västerbotten, men som vi fann ett litet bestånd av på stranden. Arten är mer utbredd i Norrbotten och finns även på Västkusten.

Vandringen gick vidare från stranden genom en rik granskog med sanddyner som underlag. Där fann vi riplummer, plattlummer, skogsnatviol, spindelblomster, knärot, ängsruta och ögonpyrola. Lunchen intogs vid Bjuröklubbs fyrplats, på en höjd med storlagen utsikt. Nära fyren tittade vi på landskapets enda förekomst av ripbär, en art som annars är vanlig i fjällen.

Eftermiddagen inleddes med besök på en sommarstugetomt där vi såg praktexemplar av månlåsbräken, topplåsbräken och höstlåsbräken. Det gav oss träning inför morgondagens besök i Bygdsiljum. Vi besökte också en helt annan havsnära miljö, nämligen en flada. En flada är en grund vik som genom landhöjningen har kommit att bli nästan avsnörd från havet. Dess stränder är skyddade från vågor och isskav. Här fann vi arter som ormtunga, madrör, blåtätel, ärtstarr, strandranunkel, kärrsälting, strandkrypa, kärrvial och knutnarv. Vadande i det grunda vattnet kunde vi även beskåda trubbnate, trådnate, korsandmat, hårmöja, knoppslinga och vattenpest.

Dagen avslutades vid Brattbergstjärnen, ett myrområde med skalgrus och rörligt markvatten. Här vi kunde se fyra arter av ullängsull, tuvull, gräsull och kärrull. Här fanns också dvärglummer ängsnycklar och fläcknycklar.

Restaurering av naturmiljöer

Den andra dagen reste vi inåt landet med ett första stopp vid slalombacken i Bygdsiljum. Här genomförs sedan några år slätter i en del av backen. Det gör man för att gynna de fyra låsbräkenarter som växer här: månlåsbräken höstlåsbräken, topplåsbräken och nordlåsbräken. Det tog ett tag innan vi lyckades leta reda på dem.

Nästa stopp var Jättungsmyran, ett naturreservat och Natura 2000-område som ligger mellan Kalvträsk och Villvattnet. När vi anlände dit tittade vi först på ett fint bestånd av strandlummer i vägkanten. På andra sidan vägen dolde sig kurragömmamossa, en art som tidigare hade undgått de flesta av oss. Myren var artrik med många olika starrarter, vitag och olika bläddror i flarkarna. I myrkanten fick vi stifta bekantskap med odonvide. Länsstyrelsen genomför restaureringsåtgärder i området genom att lägga igen diken.

Därefter stannade vi vid Sikån, ett vattendrag där man återställt strömfåran till det man bedömer vara naturtillståndet så som än en gång såg ut innan den rensades för att användas för timmerflottning. Det innebär att block och död ved lagts tillbaka i strömfåran, med minskad strömningshastighet och vattenfyllda sidofåror som följd. Undersökningar visar att strandvegetationen har ökat efter åtgärderna. Här förevisades vi bland annat sjöranunkel, en art som i Norrland följer högsta kustlinjen och tros vara en relik från varmetiden. Detta förhållande utreds närmare i Svensk Botanisk Tidskrift 1982:1. Vi såg också gråvide, som har en liknande historik i Västerbotten. Andra arter som växer strandnära vid Sikån är kanelros, hägg, tibast, tuvstarr, kärrfibbla och åkermynta.

Nästan tillbaka i Lövänger stannade vi till för att titta på ett stort bestånd av den nordamerikanska fröinkomlingen svärtdåg som växte i en vägkant.

Skelleftefältets pärlor

Skelleftefältet är benämningen på ett område med mineralrik berggrund som sträcker sig från Skellefteå och tjugo mil in i landet längs Skellefteälven. I området finns ett flertal gruvor. Men den mineralrika berggrunden ger också förutsättningar för en spännande flora.

Dagen inleddes med en lång bussresa till byn Nyholm mellan Skellefteå och Boliden. I en vägkant nära byn fanns ett stort snår av finnros. Tyvärr kom vi för sent för att se blommorna och för tidigt för att se mogna nypon, men artbestämningen var ändå lätt med

Från fältet

En restaurerad åfåra i Sikån.

buskarnas raka taggar och de avlånga nyponen med framåtriktade foderblad och körtelhår på fruktskaften. Arten har endast en handfull växtplatser i Sverige, de flesta i Västerbotten. I Norden finns finnros framför allt i finska Karelen.

Så bar det av till Petiknäs, där vi stannade utanför gruvans grindar och klättrade nedför vägbanken till en bäckfåra där älvsallat just hade öppnat sina första blå blommor.

Svanskele dammängar var nästa mål. Varje vinter däms Petikån så att ängarna vid Svanskele svämmas över. Förr i tiden ledde man periodvis ut åns vatten över ängarna för att gödsla marken med näringsrikt slam. På så vis fick man en bättre höskörd. Fyrtio gamla ängslador finns i reservatet. De flesta är i fint skick eftersom de nyligen restaurerats. På de översvämmade strandängarna skördades tidigare sjöfräken, vasstarr och grenrör på en 70 hektar stor yta som slogs med lie, ett beundransvärt arbete av forna tiders västerbottningar! Numera är det endast en hektar som hävdas.

Kryddgrovans naturreservat

Kryddgrovans naturreservat är litet, endast 1,8 hektar stort. Här växer grova tallar, tät granskog och en del lövträd. Reservatet omges av karga tallhedar men i denna begränsade yta finns rörligt markvatten och kalk, något som givit upphov till en fantastisk flora. Rariteterna stod så tätt i den lilla skogen att jag associerade till en botanisk trädgård. Här fanns bland annat norna, myskmåra, skuggviol, röd trolldruva, svart trolldruva, finbräken och kalkbräken.

Den röda trolldruvans bär mognar sent och det är förstas lättast att känna igen arten på bärens färg, men här hade vi möjlighet att jämföra med svart trolldruva. Röda trolldruva har jämförelsevis flikigare blad och en ljusare grön bladfärg, men det tyckte jag var svårt att urskilja i skogens dunkel.

Från Kryddgrovan var det promenadavstånd till en myr med förekomst av dvärgtätört. Den var överblommad men vi såg stjälkar med frukter och de karakteristiska bladrosetterna som utgör insektsfällor. Nya tillskott till artlistan blev björnbrodd, klubbstarr och jämtstarr. Längs vägen tillbaka stannade vi för att studera ett bestånd av lapprör.

Sista växten i dagens raritetssamling var älvstarr, med inslag av blåstarr, som vi fann vid Finnforsån i Djupliden.

Topplåsbräken med sin på stjälken högt sittande blåskiva.

Strandlumner växte i en väggkant intill parkeringen till Jättungsmyran.

Kurragömmamossa var en doldis för de flesta av oss innan vi fick den förevisad för oss i ett grustag intill vägen.

Svärdtåg är en art som kommit hit med frö från Nordamerika.

Svanselse dammängar.

Finnros med avlångt nypon, framåtriktade foderblad, raka taggar och körtelhår på fruktskaftet.

Vippa av lapprör.

Blad av dvärgtätört gör sig fint i kombination med purpurvitmossa.

Röd trolldruva vid Kryddgrovän. Bären får sin röda färg sent på säsongen.

Västerbotten bjuder på vackra landskapsvyer med blomrikedom.

På återseende

Nöjd, glad och imponerad vill jag efter tre fantastiska fältdagar rikta ett varmt tack till våra värdar och guider från Västerbottens läns Botaniska Förening som bjöd på så många av sitt landskaps innersta botaniska hemligheter och delade med sig av kunskaper både i fält och vid kvällarnas föredrag! Vill du också lära känna floran i ett svenskt landskap närmare är du välkommen att delta i nästa års botanikdagar som hålls i Blekinge. 🌿